

УДК 343:98

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2024.21>**В. М. Важинський***orcid.org/00000-0003-4081-2954*

кандидат юридичних наук, доцент,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕТОРІВ

Вступ. Особливостями злочинності у сфері діяльності інституційних інвесторів є те, що вона поєднує в собі ознаки економічної злочинної та організованої злочинності. При цьому, члени організованих злочинних груп мають хороші знання фінансового та економічного спеціального законодавства, високу освіченість та досвід здійснення діяльності інституційного інвестора в певній сфері, а тому знають прогалини в законодавстві та в практичній діяльності у сфері інвестицій, які можна використати для вчинення протиправної діяльності.

Вчинення всіх цих злочинів було б дуже ускладненим, а то і практично неможливим без наявності високого рівня корупції в державі, а тому кримінальні правопорушення у сфері діяльності інституційних інвесторів завжди вчиняються організованими групами і завжди пов'язані з корупцією у владі.

Аналіз останніх досліджень у публікацій. Дослідженню проблем розслідування різних видів економічних злочинів присвячена значна кількість робіт вітчизняних вчених у сфері ОРД, кримінального процесу та криміналістики, зокрема: В. В. Альошин, О. М. Бандурка, В. Д. Берназ, О. П. Буцан, В. І. Василичук, А. Ф. Волобуєв, В. О. Глушков, М. Л. Грібов, О. М. Джужа, О. Ф. Долженков, А. П. Запотоцький, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, В. О. Коновалова, В. В. Лисенко, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, М. І. Мельник, Х. М. Михайлова, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, Ю. Ю. Орлов, А. М. Падалка, М. А. Погорецький, В. Д. Поливанюк, О. В. Пчеліна, В. Д. Пчолкін, М. В. Салтевський, Д. Б. Сергєєва, Г. П. Середа, С. М. Стахівський, Р. Л. Степанюк, М. П. Стрельбицький, Л. М. Стрельбицька, О. О. Сухачов, В. Є. Тарасенко, О. Ю. Татаров, В. Я. Тацій, З. М. Топорецька, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, А. В. Холостенко, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, Г. М. Чернишов, С. С. Чернявський, А. М. Черняк, М. С. Чугунов, М. С. Цуцкірідзе, В. В. Шендрик, В. Ю. Шепітько, В. А. Шкелебей, М. Є. Шумило, Л. І. Щербина, Б. В. Щур, Т. П. Яцик та багато інших. Проте питання розслідування кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів, у тому числі

з точки зору взаємозв'язку економічної (фінансової) та організованої злочинності, у тому числі поєднаної з корупцією залишилась недослідженою.

Метою статті є формування науково обґрунтованої комплексної криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері діяльності інституційних інвесторів.

Виклад основного матеріалу дослідження та його основні результати. Очікувано, що найближчим часом Україну чекає чергова економічна криза на фоні соціально-політичного напруження з початком повномасштабного вторгнення, як ми це спостерігали з початком війни в 2014 році, що дає підстави для прогнозу збільшення кількості економічних злочинів у наступні найближчі роки.

Інвестування в Україні вже сьогодні переживає чергову кризу, яка пов'язана зі значною девальвацією національної валюти з початком повномасштабного вторгнення, значними валютними та іншими обмеженнями на переказ коштів від НБУ, суттєвими логістичними обмеженнями у зв'язку з блокуванням моря та сухопутних кордонів сусідніми державами, відсутність авіаційного сполучення, відтоком робочої сили за кордон, закриттям бізнесу через перебої з електропостачанням, мобілізацією працівників, захоплення територій на сході України [1, с. 45]. Всі ці фактори не дають населенню впевненості в стабільності фінансової системи України, яка сьогодні напряму залежить від донорської допомоги, а тому індивідуальні інвестори не поспішають інвестувати в нові проекти, а інституційні інвестори через високі ризики знищення об'єктів бояться інвестувати в ряд проєктів. Власне рівень злочинності і стан судового захисту прав компанії являються факторами, якими керуються іноземні інвестори, що знову ж таки може вплинути на інвестиційну привабливість держави. Таким чином, злочинність у сфері діяльності інституційних інвесторів одночасно впливає на інвестиційну привабливість нашої країни в майбутньому, а тому вчинення цієї категорії злочинів зараз означає зниження довіри до України в майбутньому як від іноземних інвесторів, так і від власних громадян-інвесторів.

Як відомо у кризові періоди злочинність інтенсифікується. Тому ми очікуємо, що в сфері діяльності інституційних інвесторів також активізується злочинність, яка буде проявлятися в тому, що окремі інституційні інвестори будуть ставити приватний інтерес збереження свого бізнесу вище за інтереси індивідуальних інвесторів.

Не вдаючись в етимологію поняття криміналістичної характеристики та її елементів, оскільки це виходить за межі нашого наукового дослідження, але враховуючи вагомий доробок вчених-криміналістів [2-8] зазначимо, що криміналістична характеристика кримінального правопорушення розглядається нами як інформаційна модель криміналістично значимих елементів і їх ознак про закономірності механізму конкретної групи кримінальних правопорушень і закономірностей формування джерел доказової інформації, що сприяють швидкому і ефективному розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень у певній сфері.

Спираючись на значний доробок вітчизняних вчених-криміналістів, криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів пропонуємо розглядати за такими елементами, виходячи з праксеологічного підходу: предмет злочинного посягання; спосіб злочину; слідова картина; особа злочинця [9-17]. Особа потерпілого є важливою лише під час кримінальних правопорушень у сфері залучення коштів індивідуальних інвесторів і не має значення при вчиненні злочинів у сфері інвестування коштів інституційними інвесторами.

Предмет злочинного посягання всіх кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів в широкому розумінні становлять кошти індивідуальних інвесторів, саме ці кошти є кінцевою метою злочинців як при вчиненні злочинів під час залучення коштів інвесторів, так і під час вчинення кримінальних правопорушень під час їх інвестування інституційним інвестором. Вказані кошти після їх вкладення (перерахування) інституційному інвестору обліковуються на окремих рахунках кожного індивідуального інвестора у вигляді цінних паперів, депозитного вкладу чи індивідуального пенсійного вкладу. Проте оскільки інституційний інвестор отримує право розпоряджатись такими коштами, вони стають загальними активами інституційного інвестора і обліковуються на його рахунках, відповідно всі господарські операції, які вчиняються щодо цих коштів, вчиняються інституційним інвестором. Під час залучення коштів громадян-інвесторів ці кошти можуть бути в готівковій чи безготівковій формі. Кошти перебувають як правило в національній, іноді (під час депозитних вкладів) можуть бути в іноземній валюті, як правило у доларах США або євро.

Під час вчинення кримінальних правопорушень щодо цих коштів під час інвестування коштів, такі кошти вже обліковуються на рахунках інституційного інвестора, проте інституційний інвестор веде облік коштів кожного інвестора на окремих рахунках індивідуальних-інвесторів. Тому фактично такі кошти мають подвійну природу, вони сукупно є в розпорядженні інституційного інвестора і вкладаються ним від свого імені, але в інтересах громадян-вкладників, які у випадках, передбачених відповідними договорами, можуть вимагати їх повернення у будь-який час [18, с. 140].

Найпоширенішими *способами* заволодіння коштами громадян-інвесторів є вчинення шахрайства шляхом створення різних фінансових пірамід. Питання протидії злочинам у сфері фінансових пірамід були предметом вивчення багатьох вітчизняних вчених, зокрема: І. Александрова, Л. Аркуші, В. Бахіна, Р. Белкіна, Ю. Александрова, О. Дудорова, В. Клименка, С. Чернявського, С. Князева, Г. Агасандяна, Ю. Ярмоленка та інших. Традиційно спосіб злочину розглядається нами в широкому розумінні. Як спосіб підготовки, вчинення та приховання злочинної діяльності [19, с. 45].

Як зазначає С. Чернявський, головним завданням організаторів протиправної оборудки є залучення інвесторів, участь яких забезпечує нові прибутки проекту, тобто сума залучених від інвесторів коштів перевищує розмір прибуткової вартості, який забезпечує певний інвестиційний проект. Основне завдання кожного із організаторів фінансової піраміди – певні зобов'язання або ж пропозиції щодо виплати на початковому етапі відповідних дивідендів. В більшості випадків особа, яка вклала певну суму, гарантується повернення зазначеної суми, або вдвічі більшої протягом року. Тим самим такий рекламний вчинок приваблює майбутніх інвесторів, які в більшості випадків навіть не задумуються і відповідно ризикують, що в один «прекрасний» момент дана фірма може припинити свою діяльність і тим самим не повернути обіцяні дивіденди. У зв'язку із ситуацією, яка склалася сьогодні, вкладники шукають легких способів отримати прибуток і одним із таких способів є вкладання коштів у фінансові піраміди, які в подальшому розвалюються, створюючи безліч серйозних проблем і не тільки фінансового характеру [20, с. 198].

Фінансові піраміди, які створювались та функціонували в Україні впродовж тривалого часу заподіяли значних матеріальних втрат громадянам України. Більше того, втрата довіри до банківських установ у кризові періоди, недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері вплинули на запобігання і протидії шахрайства у сфері фінансових пірамід [21, с. 40]. Тому вкрай

важливо в державі забезпечувати фінансову грамотність громадян та всіляко сприяти захисту інтересів вкладників.

Так, насправді, як ми вже неодноразово наголошували в наших роботах [22, с. 113; 23, с. 567], індивідуальні інвестори є найбільш вразливими учасниками суспільних відносин у сфері діяльності інституційних інвесторів. По-суті, вони є споживачами фінансових послуг інституційного інвестора. Тому дуже важливо забезпечити Діяльність із підвищення рівня доступності та користування фінансовими послугами, підвищення рівня фінансової грамотності населення і захисту прав споживачів фінансових послуг називають «фінансовою інклюдією». Фінансова інклюдія є стратегічним напрямом розвитку фінансового сектору і, на думку Світового банку, є необхідною передумовою для досягнення 7-ми із 17 Цілей сталого розвитку [24], визначених ООН. Наприклад, зміст фінансової інклюдії передбачає, що будь-яка приватна особа чи суб'єкт господарювання має доступ до необхідних фінансових продуктів і послуг, які відповідають їхнім потребам: можливість проведення розрахунків, заощадження, кредити та страхування. Відповідно до стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, пріоритетним напрямом розвитку також визначено фінансову інклюдію [25]. Цей напрям передбачає реалізацію таких кроків: підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами; посилення захисту прав споживачів фінансових послуг; підвищення рівня фінансової грамотності населення.

За способом злочину як ми вже зазначили вище, під час вчинення кримінальних правопорушень у сфері залучення коштів індивідуальних інвесторів як правило таке залучення відбувається шляхом обману, зловживання довірою (вчинення шахрайства через створення фінансових пірамід), утому числі використанні підроблених документів.

Вербування нових учасників фінансової піраміди як правило здійснюється шляхом розміщення реклами в мережі інтернет та на рекламних ресурсах соцмереж і месенджерів (зокрема, Телеграм) з яскравими оголошеннями «стань мільйонером, не працюючи», «як легко заробити мільйон», «пасивний дохід» «високі відсотки», «гарантовані виплати» тощо; активне вербування учасників фінансової піраміди, заохочення їх додатковими бонусами та виплатами підвищеного % за залучення нових клієнтів (часто учасник фінансової піраміди не знає про її незаконну діяльність і щиро та активно рекламує її серед родичі та друзів); проведення різноманітних бізнес-тренінгів, конференцій, семінарів, у тому числі з безкоштовною участю та заголовками «Фінансовий успіх», «Перший мільйон вже за рік», «Мільйонер у 20 років» тощо; особисті зустрічі з потенційними вкладниками після проведення рекламних заходів.

Способи злочинів у сфері інвестування залучених коштів інституційним інвестором зазвичай спрямовані не на інвестування коштів з метою отримання прибутку і його розподілу між інвесторами, а на протиправне заволодіння коштами інвесторів без мети їх вкладення будь-куди (тоді мають місце кримінальні правопорушення, спрямовані на доведення інституційного інвестора до неплатоспроможності або банкрутства) або ж на вкладення коштів з метою отримання прибутків для окремих службових осіб інституційного інвестора, а не громадян-вкладників (тут зазвичай має місце вкладення коштів у бізнес-проект окремих пов'язаних осіб та компаній, проведення змови на ринку, вчинення службових та корупційних злочинів з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи пов'язаних осіб).

Зазвичай має місце реалізація цілої злочинної технології, яка тягне за собою ланцюжок протиправних діянь, зокрема, організована злочинна група з метою привласнення коштів громадян-інвесторів та їх подальшої легалізації створює ряд фіктивних фірм, тобто здійснює декілька злочинних діянь, передбачених ст. 205-1 КК «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», ст. 206-2 КК «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», ст. 191 КК «Привласнення майна», ст. 209 КК «Легалізація грошових коштів, одержаних злочинним шляхом», ст. 212 КК «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», після чого відбувається доведення до банкрутства інституційного інвестора (ст. 218, 218-1 КК України). Весь цей ланцюжок супроводжується рядом порушень спеціального законодавства, що регулює діяльність інституційного інвестора у певній сфері, а також вчиненням кримінальних правопорушень на ринку цінних паперів. Нерідко власне економічні організовані злочини є базовими, а у кримінальні правопорушення у податковій сфері, у сфері службової діяльності, легалізації доходів – допоміжними [26, с. 140]. Саме тому особливої актуальності сьогодні набула розробка окремої комплексної методики розслідування злочинів, у сфері діяльності інституційних інвесторів, що вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями.

Всі ці дії фактично спрямовані на легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом [27, с. 449] від діяльності інституційного інвестора, а тому завжди створюється видимість законної діяльності і таку видимість злочинці намагаються підтримувати якомога довше, щоб продовжувати заволодіння коштами громадян-інвесторів (безпосередньо чи через кошти інституційного інвестора).

Типова «слідова картина» злочинів у сфері як залучення, так і інвестування коштів індивідуальних інвесторів представлена насамперед різноманітними документами.

Слід звертати увагу на такі групи документів:

1) документи, які визначають економічну структуру і організаційно-правовий статус інституційного інвестора, а також його фінансовий стан: реєстраційні та статутні документи, реєстр засновників, учасників, акціонерів; протоколи загальних зборів; протоколи засідань адміністративних органів управління (правління, керівництва); протоколи засідань ревізійних комісій (акти та матеріали перевірок); річний звіт аудитора; акти та інші матеріали перевірок податкових, фінансових (інспекційних перевірок, безвізного нагляду) НБУ та НКЦПФ) інших контрольних органів; накази і розпорядження посадових осіб тощо.

2) документи, що посвідчують провадження певного виду інвестиційної діяльності: ліцензії; договори на залучення інвестицій з інвесторами, реєстр інвесторів, договори, що посвідчують вчинення різних правочинів, спрямованих на інвестування залучених коштів (купівлі-продажу, позички, про виконання робіт тощо) і на виконання зобов'язань за інвестиційними договорами;

3) документи щодо обігу цінних паперів: документи щодо емісії (видачі), обігу викупу та погашення цінних паперів інституційного інвестора, документи щодо допуску активу на ринки капіталу, угоди щодо інших фінансових інструментів, зокрема реєстрації випусків цінних паперів, рішення про емісію цінних паперів, звітів про результати емісії цінних паперів та затверджених проспектів цінних паперів, документи про допуск цінних паперів до торгів на організованому фондовому ринку, а документи про укладання та виконання правочинів щодо таких цінних паперів;

4) документи бухгалтерського обліку і фінансової звітності: документи первинного обліку залучених інвестицій (договір на брокерське обслуговування, брокерські рахунки), а також документи щодо проінвестованих коштів (рахунки, накладні та інші, які фіксують окремі економічні операції); бухгалтерські рахунки; бухгалтерський баланс, річна фінансова звітність та аудиторський висновок щодо неї; звіт про оцінку майна інституційного інвестора тощо; фінансовий облік рахунків в цінних паперах інвесторів, зокрема, інформація про відкриття чи закриття рахунку в цінних паперах, зарахування чи списання цінних паперів, зберігання цінних паперів, виписка про стан рахунку в цінних паперах та виписка про операції з цінними паперами. Особливо важливо в цьому випадку знайти всі невідповідності в бухгалтерському обліку чи рахунках, які можуть свідчити про ведення «чорнової бухгалтерії» у вигляді

записників, магнітних носіїв, печаток, штампів, комп'ютерного обладнання та іншої документації.

5) розрахункові та банківські документи: журнал реєстрації платіжних доручень із поточного рахунку; журнал реєстрації надходжень на поточний рахунок; виписка із поточного рахунку; заяви на відкриття поточного, валютного рахунків; картка зі зразками підписів і відбитку печатки; платіжні доручення; документи, що відбивають одержання кредиту в банку, тощо. У цих документах насамперед важливо відслідкувати фінансові операції з «виведення» коштів з рахунків інституційного інвестора, виявити підозрілі операції (які виходять за межі загальної логіки і загальнозвичайних фінансових операцій або на рахунки контрагентів за товари чи послуги, які не характерні для фінансової діяльності, або на рахунки пов'язаних компаній тощо).

Саме документи в подальшому стають основою для доказування фактів вчинення кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів. Також слід звернути увагу, що документи можуть бути не лише в паперовій, але й в електронній формі, тому важливо звертати увагу на носії інформації, на яких такі документи можуть зберігатись, а також комп'ютерну техніку та спеціальне програмне забезпечення, яке дозволяє створювати і надсилати електронні документи.

Особа злочинця є ключовим збірним елементом криміналістичної характеристики кримінального правопорушення у сфері діяльності інституційних інвесторів, адже саме цей елемент є центральною збірною фігурою для інших елементів. Тому ознаки особи злочинця важливі для своєчасного виявлення кримінальних правопорушень, тактики проведення слідчих (розшукових) дій, вирішення інших завдань кримінального провадження. Варто зазначити, що саме навколо особи злочинця зосереджується вся процесуальна діяльність, спрямована на отримання доказової інформації про подію злочину, адже саме ця особа знає найбільше про подію злочину і є збірним елементом для інших ознак злочину [28, с. 228].

Такі особи зазвичай мають вищу освіту, досвід роботи в сфері інвестиційної чи іншої фінансової діяльності, глибокі знання щодо технологій роботи інституційного інвестора, особливості документообігу інституційного інвестора, а також певний рівень фінансових можливостей, соціальний статус та зв'язки в правоохоронних і державних органах виконавчої влади. Такі особи завжди діють у співучасті з іншими особами за попередньою змовою, а також намагаються втягнути в злочинну діяльність штатних працівників інституційного інвестора, пропонуючи їм матеріальну вигоду чи інші вигоди (просування по службі, пільговий кредит, придбання квартири за зниженою ціною тощо).

Організатор злочинів у сфері діяльності інституційних інвесторів зазвичай є службовою особою. Такий статус їм надає характер функцій, які вони виконують. Із цих позицій важливо враховувати службове становище особи в системі певного органу, підприємства чи організації (здійснення функцій, заняття посади, спеціальні повноваження) [29, с. 173].

Організатор вчинення таких кримінальних правопорушень часто може бути керівник інституційного інвестора, керівник пов'язаних з інституційним інвестором осіб, або особа, яка раніше займала керівні посади в таких структурах. Учасниками організованої злочинної групи щодо кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері витрачання коштів, зазвичай є судові особи пов'язаних осіб, куди виводяться гроші, а також бухгалтери, які відповідають за перерахунок коштів інституційного інвестора на певні інвестиційні проекти.

Учасниками організованої злочинної групи у сфері залучення коштів громадян інвесторів є особи, які виконують функції менеджерів (щодо залучення коштів), а також особи, які проводять тренінги та різні рекламні масові заходи (так звані наставники), які залучають кошти до фінансової піраміди. Обов'язково учасником фінансової піраміди є особа, яка відповідає за всі фінансові операції в фінансовій піраміді.

Крім того учасники організованої злочинної групи до вчинення злочинів можуть залучити осіб, які не є учасниками групи, але здійснюють пособництво в реалізації злочинних задумів. Це можуть бути службові особи або звичайні працівники державних органів, банківських установ, які володіють інформацією про протиправних характер діяльності або ж не володіють інформацією про справжню злочинну мету діяльності групи, а долучення до «допомоги» на певному етапі такої діяльності зазвичай за фінансову винагороду чи певні пільги (знижки на квартиру, підвищену ставку по вкладу тощо).

У криміналістичній характеристиці злочинів важливим є статус особи злочинця, його соціально-психологічні особливості. З цього погляду важливим є врахування службового статусу особи та сфери їх повноважень і ролі, яку вона може виконувати у співпраці з інституційним інвестором.

Коли в подальшому виникає необхідність легалізації отриманих незаконним шляхом коштів від інституційних інвесторів (необхідність легалізації виникає не завжди, адже часто кошти виводяться і витрачаються пов'язаними особами через ланцюжок господарських операцій) зазвичай отриманих злочинцями внаслідок шахрайства можемо виділити дві групи злочинців: які «відмивають» власні гроші (як правило роблять це через пов'язаних осіб) і які сприяють у відми-

ванні чужих грошей. Власні гроші відмиваються службовими особами інституційного інвестора із залученням пов'язаних осіб. Сюди можемо віднести службових осіб установ, фінансових груп, кредитних спілок, страхових компаній, довірчих товариств, інвестиційних фондів, клірингових палат, трастових компаній, фондів та інших бірж, брокерських і дилерських контор, установ зв'язку тощо).

Таким чином, ми пропонуємо серед особи злочинця виділяти організатора злочинної групи, учасників організованої злочинної групи та осіб, які сприяють легалізації коштів, отриманих організованою злочинною групою.

Висновки. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів є комплексною і поєднує в собі характеристики економічної, службової та організованої злочинності. Криміналістична характеристика цієї категорії кримінальних правопорушень є визначальною для подальшої організації та планування досудового розслідування злочинних технологій у сфері діяльності інституційних інвесторів, а також реалізації заходів, спрямованих на відшкодування громадянам-інвесторам завданих збитків.

Література

1. Volodymyr Vazhynskyi, Mykola Pohoretskyi, Zoriana Toporetska Assessment of Key Markets for Institutional Investors in Ukraine in the Context of War. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 9 No. 4 (2023). P. 44–49. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-4-44-49>.
2. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (Теорія та практика) : монографія. Київ : Логос, 2004. 324 с.
3. Степанюк Р. Л. Проблеми формування криміналістичної характеристики окремих видів і груп злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 173–180.
4. Весельський В. К. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 86–88.
5. Кузьмичов В. С. Криміналістика: навч. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка та С. М. Моїсєєва. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 368 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.
7. Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: реальність чи ілюзія? *Правничий часопис Донецьк ун-ту*. № 1 (6). 2001. С. 50–58.
8. Лук'янчиков Є. Деякі питання побудови характеристик злочинів. *Правничий часопис Донецьк університету*. 2001. № 1 [6]. С. 60–64.
9. Погорецький М. А., Вакулик О. О., Сергєєва Д. Б. Розслідування економічних злочинів. Навчальний посібник. К. : Дакор, 2014. 176 с.;
10. Погорецький М. А. Вишевець О. В., Сергєєва Д. Б. та ін. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник ; за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергєєвої. К. : Алерта, 2015. 536 с.
11. Топорецька З. М. Криміналістична характеристика декларування недостовірної інформації. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 156–166.

12. Топорецька З. М. Криміналістична характеристика незаконного збагачення. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. випуск. 64. С. 305–319. <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.27>.

13. Сергеева Д. Б. Топорецька З. М. Криміналістична характеристика службового підроблення. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. №3. С. 90–99.

14. Перебитюк М. В., Паламарчук А. О. Криміналістична характеристика екологічних злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 282–286.

15. Лук'янчиков Є. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 107–113

16. Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2018. № 4 (55). С. 202–213

17. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.

18. Злочини у сфері банківського кредитування (проблеми розслідування та попередження): навч. посіб./за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 264 с.

19. Топорецька З. Спосіб підготовки, вчинення та приховування злочину як структурний елемент криміналістичної характеристики злочинів у сфері гравельного бізнесу. *Адвокат*. 2011. № 9 (132). С. 44–48.

20. Чернявський С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : моногр. К., 2010. 624 с.

21. Mykola Pohoretskyi, Diana Serhieieva, Zoriana Toporetska The proof of the event of a financial resources fraud in the banking sector: problematic issues. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2019. № 1(28). PP. 36–45. <https://doi.org/10.18371/fcactp.v1i28.163692>.

22. Важинський В. М. Охорона суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3-4. С. 113–123. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/113-123>.

23. Важинський В. М. Суспільні цінності в адміністративному праві. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (м. Київ, 18 травня 2023 р.)*. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 567–570.

24. Universal Financial Access by 2020. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>.

25. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_fincovogo_sectoru_ua.pdf.

26. Важинський В. М. Основні способи вчинення злочинів, пов'язаних із заволодінням коштами індивідуальних інвесторів. *Вісник кримінального судочинства України*. 2016. № 5. С. 140–145.

27. Протидія відмиванню коштів: міжнародні стандарти, зарубіжний досвід, адміністративно-правові, кримінологічні, кримінально-правові, криміналістичні засади та система фінансового моніторингу в Україні: підруч. / О.Є. Користін, Л.І. Аркуша, А.С. Беніцький та ін., за ред. О.Є. Користіна. Одеса : Фенікс, 2015. 984 с.

28. Калюга К. В., Лукашевич В. Г. Мистецтво здобувати і викори-стовувати початкову інформацію

про особу злочинця: від моделювання зовнішнього вигляду та психологічних властивостей до висування і розробки криміналістичних версій щодо кола осіб, причетних до злочину : монографія. Запоріжжя, 2012. 352 с.

29. Меденцев А. М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2015. 214 с.

Анотація

Важинський В. М. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів. – Стаття.

У статті на основі досліджень вчених криміналістів, а також матеріалів практики сформовано узагальнену науково обґрунтовану криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, що вчиняються в сфері діяльності інституційних інвесторів, за такими елементами: предмет безпосереднього злочинного посягання, спосіб вчинення злочину, типова слідова картина та особа злочинця.

Встановлено, що криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів є комплексною і поєднує в собі характеристики економічної, службової та організованої злочинності.

Предметом посягання завжди є кошти індивідуальних інвесторів, саме ці кошти є кінцевою метою злочинців як при вчиненні злочинів під час залучення коштів інвесторів, так і під час вчинення кримінальних правопорушень під час їх інвестування інституційним інвестором.

Способи вчинення цих кримінальних правопорушень поділено на способи злочинів у сфері залучення коштів індивідуальних інвесторів та способи злочинів у сфері інвестування (витрачання) коштів громадян інвесторів. Зазвичай злочинна діяльність вчиняється у формі злочинних технологій, коли спосіб злочину в широкому розумінні включає комплекс злочинних діянь, які становлять окремі склади злочинів.

Типову слідову картину цих кримінальних правопорушень становлять насамперед різні види документів. Особа злочинця характеризується тим, що він має досить високий освітній рівень, досвід роботи у сфері інвестиційної діяльності, а також стійкі корупційні зв'язки у владі. В цій категорії кримінальних правопорушень завжди діють організовані злочинні групи з розподілом ролей.

Криміналістична характеристика цієї категорії кримінальних правопорушень є визначальною для подальшої організації та планування досудового розслідування злочинних технологій у сфері діяльності інституційних інвесторів, а також реалізації заходів, спрямованих на відшкодування громадянам-інвесторам завданих збитків.

Ключові слова: криміналістична характеристика, інституційний інвестор, кримінальне правопорушення, предмет злочинного посягання, спосіб злочину.

Summary

Vazhynskyi V. M. Forensic characteristics of criminal offenses in the sphere of activity of institutional investors. – Article.

In the article, based on the research of criminologists, as well as practice materials, a generalized scientifically based forensic characterization of criminal offenses committed in the field of institutional investors is

formed, according to the following elements: the object of the direct criminal offense, the method of committing the crime, a typical trace pattern and the identity of the criminal.

It was established that the forensic characteristics of criminal offenses in the sphere of activity of institutional investors is complex and combines the characteristics of economic, official, and organized crime.

The object of encroachment is always the funds of individual investors, these funds are the goal of criminals both when committing crimes during the attraction of investors' funds and when committing criminal offenses during their investment by an institutional investor.

The methods of committing these criminal offenses are divided into methods of crimes in the field of attracting funds of individual investors and methods of crimes in the field of investing (spending) funds of citizen investors. Usually, criminal activity is committed in the form of criminal technologies, when the method of crime in the broad sense includes a

complex of criminal acts that constitute separate components of crimes.

A typical trace pattern of these criminal offenses is primarily various types of documents. The personality of the criminal is characterized by the fact that he has a high level of education, experience in the field of investment activities, as well as stable corruption ties in the government. Organized criminal groups with a division of roles always operate in this category of criminal offenses.

The forensic characteristics of this category of criminal offenses is decisive for the further organization and planning of the pre-trial investigation of criminal technologies in the field of activity of institutional investors, as well as the implementation of measures aimed at compensating citizens-investors for the losses incurred.

Key words: forensic characteristics, institutional investor, criminal offense, object of criminal offense, method of crime.